

Väestökehityksen haasteita perusopetuksen järjestämisessä käsittelevä työryhmä

Aika: tiistai 10.12.2024 klo 13–15

Paikka: STM, Meritullinkatu 8, Helsinki, kokoushuone Meritulli ja Teams

Läsnä:

Eeva-Riitta Pirhonen, Minna Polvinen, Aili Johansson, Tommi Karjalainen, Sini Keinonen, My Kirvesniemi, Johannes Peltola ja Mika Puukko, OKM
Kurt Torsell, Juho Helminen, Petra Packalen ja Annika Westerholm, Opetushallitus
Taina Eckstein ja Suvi Savolainen, Valtiovarainministeriö
Pia Suvivuo, Sosiaali- ja terveysministeriö
Päivi Kamppi ja Mari Rökköläinen, Karvi
Pauliina Viitamies, OAJ
Irmeli Myllymäki, Kuntaliitto
Hannu Freund, Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT
Annakaisa Tikkinen, Sivistysala ry
Jens Mattfolk, Finlands Svenska Lärarförbund FSL
Ulrika Lundberg, Pargas stad
Mikko Ripatti, Savonlinnan kaupunki
Siv Sandberg, Åbo Akademi

Pöytäkirja

1. Kokouksen avaaminen ja läsnäolijoiden toteaminen

Työryhmän puheenjohtaja, ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen avasi kokouksen. Todettiin läsnäolijat. Kokouksen esityslista sekä edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin.

2. Etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen nykytilasta

Neuvotteleva virkamies Minna Polvinen ja hallitusneuvos Marjaana Larpa opetus- ja kulttuuriministeriöstä pitivät esityksen etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen nykytilasta. Koulujen etäopetusjärjestelyistä käytetään tällä hetkellä moninaisia käsitteitä. Etäopetuksella tarkoitetaan opetusta, jossa opettaja ja oppilas ovat fyysisesti eri tiloissa, mutta yhteydessä tieto- ja viestintäteknikan välityksellä. Etäopetus voi myös poiketa ajallisesti, eli opettaja ja oppilas eivät välttämättä ole koko aikaa kaksisuuntaisessa viestintäyhteydessä. Oppilas voi edetä myös omassa tahdissaan esimerkiksi verkkoympäristössä. Sen sijaan etäyhteyksiä hyödyntävällä opetuksella tarkoitetaan lähiopetusta, jossa osa opetuksesta tulee opetustilaan etäyhteyden välityksellä lukuvuosisuunnitelman mukaisina työaikoina. Opetustila täyttää lähiopetukselle asetetut vaatimukset, mutta opetusta täydennetään tieto- ja viestintäteknologian välityksellä. Koska lasten ja nuorten

perusopetus on annettava lähiopetuksena, etäyhteyksiä hyödyntävä opetus tapahtuu lapsen tai nuoren lähikoulussa, jossa opettaja on läsnä.

Lähiopetuksessa oppilaiden oikeudet voidaan toteuttaa täysimääräisesti. Lähiopetus mahdollistaa muun muassa kurinpitokeinojen toteuttamisen, riittävän ja oikea-aikaisen tuen tarjoamisen sekä opiskeluhoillon toteutumisen. Etäopetus voidaan nähdä lapsen perusoikeuksia rajoittavana toimintana. Perusopetuslaki tunnistaa etäopetuksen vain yksittäistapauksissa esimerkiksi perusopetuslain 18 §:n nojalla. Yksittäistapauksissakin etäopetuksen järjestely on kuitenkin viimesijainen keino järjestää opetusta. Lähiopetusta voidaan rikastaa etäyhteyksiä hyödyntäen, mutta lain edellytysten tulee täyttyä ja opetustilanteen on täytettävä lähiopetuksen vaatimukset.

3. Etäopetuksen ja etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen vaikutukset lapsen oikeuksien toteutumiseen

Väitöskirjatutkija Saara Ylisaukko-Oja Turun yliopistosta piti esityksen etäopetuksen ja etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen vaikutuksista lapsen oikeuksien toteutumiseen. Lapsen oikeuksien sopimuksen ja perusopetuslain mukaan lapsia koskevat ratkaisut tulee tehdä lapsen edun mukaisesti. Lasten oikeuksien toteuttaminen on aikuisten vastuulla. Perusopetuslaissa ei ole säätelyä lähiopetuksesta, mutta se on vakiintunut toimintatapa, sillä lähiopetuksessa opettajalla on parhaat mahdollisuudet toteuttaa ja turvata lapsen oikeudet. Mikäli etäopetuksessa tai etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa ei pystyittäisi turvaamaan esimerkiksi oikeutta turvalliseen oppimisympäristöön tai tuen antamista kyse on lapsen oikeuksien rajoittamisesta.

Etäopetus lähtökohtaisesti vaarantaa lapsen turvallisen oppimisympäristön ja vaikuttaa kielteisesti lapsen oikeuteen saada opetusta, koska opettajilla ei ole lähiopetukseen verrattuja mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin. Myös lapsen ikä ja yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat oikeuksien toteutumiseen. Toisaalta vaikutukset eivät ole kaikille lapsille samanlaiset: pandemia-ajalta tehtyjen arvioiden perusteella todettiin, että sosioekonomiset tekijät korostuivat etäopetuksessa.

Kun arvioidaan lapsen oikeutta saada opetusta ei ole kyse ei ole vain siitä, että lapset saavat opetusta, vaan opetuksen edellytetään saavuttavan tietyt laatuvaatimukset ja tavoitteet. Etäyhteyksillä tapahtuva opetus edellyttää oppilailta erilaisia taitoja, joita kaikilla ei välttämättä ole. Lapsen oikeus turvalliseen oppimisympäristöön voi vaarantua myös, jos lapsia valvoo ohjaaja, jolla ei ole mahdollisuuksia esimerkiksi puuttua turvallisuutta vaarantaviin tekijöihin kurinpitotoimin tai valtuuksia ja valtuuksia huolehtia riittävästi turvallisuudesta.

4. Etäyhteyksiä hyödyntävä kieltenopetus, kyselyn tulokset

Opetusneuvos Annamari Kajasto ja undervisningsrådet Yvonne Nummela esittelivät Opetushallituksen toteuttaman etäyhteyksiä hyödyntävän kieltenopetuksen kyselyn tulokset. Kyselyyn vastanneista 291 opetuksen järjestäjistä 30 % oli järjestänyt etäyhteyksiä hyödyntävää kieltenopetusta. Opetusta oli toteutettu luokkahuoneessa, jossain muussa tilassa koulussa, kotona tai asumisen yksikössä esimerkiksi etäisyyksien

ja koulujen sijainnin, pienten oppilasryhmien ja ryhmien muodostamisen haasteiden, kielenopetuksen tarpeen ja opettajaresurssien puutteen vuoksi.

Nykytilan haasteita etäyhteyksiä hyödyntävän kielten opetukselle olivat esimerkiksi kustannukset, resurssit sekä koulunkäynninohjaajan läsnäolon mahdollisuus. Kehittämistarpeita nähtiin teknologian ja laitteistojen osalta. Mahdollisuutena nähtiin esimerkiksi kielivalikoiman laajentaminen, yhteistyö muiden kuntien ja oppilaitosten kanssa ja opetustarjonnan laajentaminen oppilaille sellaisissa kouluissa, joissa ryhmiä ei muuten pystyttäisi muodostamaan. Haasteina nähtiin muun muassa teknisten laitteiden ja yhteyksien toimivuus, oppilaiden motivaatio ja valvonta sekä sosiaalisten taitojen harjoittelun vaikeutuminen. Kyselyn vastaajat toivoivat valtakunnallista mallia ja ohjeistusta, mikä helpottaisi erityisesti pieniä kuntia ja voisi huomioida myös esimerkiksi tietoturvaan liittyvät kysymykset. Lisäksi opettajat tarvitsisivat koulutusta etäopetuksen erityispiirteistä ja teknologian hyödyntämisestä. Myös riittävät resurssit opetuksen laadukkaaseen toteuttamiseen tulisi turvata.

5. Kommenttipuheenvuorot

OAJ:n koulutuspolitiikan päällikkö Jaakko Salo ja Kuntaliiton erityisasiantuntija Minna Lindberg pitivät kommenttipuheenvuorot työryhmälle.

Salon mukaan Perusopetuksen opetussuunnitelman mukainen etäyhteyksiä hyödyntävä opetus olisi hyvä lähtökohta etäyhteyksien hyödyntämisen kehittämiseen. Etäyhteyksien hyödyntäminen voisi tukea esimerkiksi kielivalikoiman lisäämistä ja katsomusopetuksen järjestämistä pienissä oppimäärissä. Rajoituksina on oppilaiden ikä ja kehitystaso ja etenkin tuen tarpeiden huomioiminen. Samanaikaisesti etäyhteyksin ja lähiopetuksena toteutettava opetus olisi opettajan näkökulmasta kuormittavaa: opettavan opettajan tulisi voida keskittyä etäyhteyksin opettamiseen. Etäopetus ei ole järjestelykysymys vaan perustavanlaatuisen pedagoginen kysymys. Oppiminen on vuorovaikutteinen tapahtuma ja käytettävien menetelmien tulisi olla sen mukaisia. OAJ:n opettajakyselyissä korona-aikana ja sen jälkeen on noussut esiin, että $\frac{3}{4}$ perusopetuksen opettajista kertoo etäopetuksen edellyttävän OPSin tavoitteiden, sisältöjen ja työtapojen karsimista.

Lindbergin mukaan perusopetuslaki ei ole pysynyt yhteiskunnan kehityksessä mukana. Lainsäädäntö ei tunnista sellaisia opetusjärjestelyjä, joita tarvitaan nykyään, kuten etäopetus ja etäyhteyksiä hyödyntävä opetus (pois lukien aikuisten perusopetus). Kuntaliiton tavoitteena ei kuitenkaan ole sellainen etäopetus, jota annettiin pandemia-aikana eikä etäopetus ole säästökeino, vaan investointi teknologiaan ja osaamiseen. Etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen tulee olla helppoa ja selkeää toteuttaa lähiopetusta täydentävänä opetuksena.

Lindbergin mukaan alueiden erilaistumisen myötä perusopetukseen tarvittaisiin monimuotoisia ja joustavia opetuksen järjestämisen tapoja, mikä mahdollistaisi opetuksen monipuolisemman saatavuuden myös esimerkiksi harvaan asutuille alueille. Tämä mahdollistaisi laadukkaan opetuksen saatavuuden myös sellaisiin kouluihin, joissa kelpoisia opettajia ei ole saatavilla. Myös pedagogiikan tulisi kehittyä yhteiskunnan tarpeiden myötä. Tämä antaisi myös opettajille mahdollisuuksia kehittyä. Kuntaliiton toiveena on selkeät reunaehdot etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen toteuttamiselle nykytilassa. Etäyhteyksiä hyödyntävän

opetuksen hallitusohjelmakirjausta tulisi toimeenpanna yhteistyössä kuntien kanssa ja kehittää etäopetusta opetusmuotona lähiopetuksen rinnalla. Lainsäädännön kehittämistä tulisi myös tarkastella.

6. Etäyhteyksiä hyödyntävän kielenopetuksen järjestämistä koskeva kokeilu

Työryhmän sihteeristö esitteli ehdotusta etäyhteyksiä hyödyntävän kielenopetuksen järjestämistä koskevasta kokeiluhankkeesta. Kokeilun tavoitteina on vahvistaa kansallista kielivarantoa, tukea ja vahvistaa kielenopiskelun yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta koko maan alueella, edistää kuntien välistä ja kunnan sisäistä hallinnollista ja pedagogista yhteistyötä sekä kerätä tietoa ja kokemuksia etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen järjestämisestä, haasteista ja kehittämistarpeista. Kokeilulla voitaisiin esimerkiksi tukea oppilaiden kokoamista erilaisissa tilanteissa olevien kuntien kouluista yhdeksi ryhmäksi etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen keinoin.

Aikajaksolla 1.8.2025–1.8.2027 toteutettava kokeilu koskisi valinnaisia, vapaaehtoisia ja vähemmän opiskeltuja kieliä ja se toteutettaisiin voimassa olevan lainsäädännön sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) puitteissa. Kokeilun tueksi käynnistettävä kehittävä arviointi valmistuisi vuoden 2028 alussa. Kokeilun toteuttamiseksi laadittaisiin valtakunnallinen yhtenäinen ohjeistus, jota erilaisissa tilanteissa olevat kunnat voisivat soveltaa paikallisista lähtökohdista käsin.

7. Perusopetuksen laatukriteerit, alatyöryhmän nimeäminen

Työryhmän tehtäviin kuuluu valmistella ehdotus perusopetuksen laatukriteereiden uudistamisesta. Asiaa käsiteltiin työryhmän edellisessä kokouksessa. Neuvotteleva virkamies Minna Polvinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä esitteli ehdotuksen laatukriteereiden uudistamista valmistelevalle alatyöryhmälle nimeämisestä. Alatyöryhmän tehtävänä on laatia työryhmälle ehdotus valtakunnallisista kriteereistä maaliskuun 2025 loppuun mennessä. Nimeämispyynnöt alatyöryhmään kohdennettaisiin VM:lle, OPH:lle, Karviin, OAJ:lle, Kuntaliitolle, Espoon ja Paraisten kaupungeille sekä Aluehallintovirastolle. OKM, OPH ja Karvi laatisivat ehdotuksen tietopohjan kehittämisen osalta. Päätettiin edetä ehdotuksen mukaisesti.

8. Seuraavan tapaamisen ajankohta (10.12. klo 13–15)

Työryhmän seuraava kokous pidetään 6.2.2025 klo 13–15 hybridikokouksena (OKM, Meritullinkatu 10, kokoushuone Seminarium ja Teams).

9. Muut esille tulevat asiat

Muita asioita ei noussut esiin.

10. Kokouksen päättäminen

Ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen päätti kokouksen klo 15.